

Надія КРАТ

“ЛЯЛЬКАРЯМИ НЕ СТАЮТЬ – НИМИ НАРОДЖУЮТЬСЯ!”

Надія Валеріївна Крат народилася 27 жовтня 1980 р. у м. Червоноград Львівської обл. Закінчила Червоноградську ЗОШ № 1, 1997 році вступила на філологічний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка. Водночас почала здобувати знання і практичний сценічний досвід у Народному театрі сатири “Під Мостом” (Львів). Від 2002 року працює актрисою Львівського академічного театру естрадних мініатюр “І люди, і ляльки”.

У 2015 р. Надія Крат разом з Едемом Ібадуллаєвим та Романом Козаком отримали диплом за високу сценічну культуру акторського ансамблю у виставі “Тут і Там” на III Міжнародному фестивалі театрів ляльок “Мереживо казкове” (м. Черкаси); за результатами XVIII Міжнародного театрального фестивалю “Мельпомена Таврії” (м. Херсон) Експертна рада відзначила актрису за найкращу жіночу роль другого плану у виставі “Еклезіяст”. У 2018 році Н. Крат отримала Премію імені Віктора Афанасьєва “За вагомий внесок у розвиток мистецтва театру ляльок” та Премію Хостікоєва і Бенюка “Браво” за роль Гамлета, диплом переможця – “Миті акторського генію” на Всеукраїнському театральному фестивалі “Чехов фест” у Сумах. Її у вересні того ж року за висновками експертної ради комісії фестивалю “Світ. Огляд” (м. Северодонецьк) здобула перемогу в номінації “Найкраща акторська робота”.

Н. Крат не лише здібна актриса, але й драматургиня. Вона поставила собі за мету осучаснити дитячий репертуар Львівського академічного театру естрадних мініатюр “І люди, і ляльки” й послідовно перекладає іноземні п’єси та пише свої. Окрім цього, бере участь у різноманітних соціальних проєктах: озвучення інтерактивної абетки, постановка революційного вертєну у рамках майстерні “Мистецький простір” (мистецьке об’єднання “Далі буде...”).

Олеся Остап’юк: Вітаю, Надіє! За яких обставин відбулося Ваше знайомство з театром?

Надія Крат: Я з містечка, з Червонограда. Там професійного театру нема. З’являлись приїжджі гурти, привозили якісь казочки. Але був місцевий аматорський театр. На Новорічні свята аматори показували виставу “Снігова королева”. Акторами були учні старших класів, і тоді вони здавались мені такими професійними, що професійніших не побачиш. І я – як учениця балетної студії – брала участь у цій постановці, у нас був танець сніжинок. І завдяки цьому ми мали змогу тричі на день повністю занурюватися в процес, дивитися вистави від початку до кінця, спостерігати, як актори грають свої ролі. І це мене настільки захопило, що коли я поверталася додому, то всі ролі грала по черзі, але не могла визначитися, яка мені найбільше подобається. Чомусь це стало для мене таким яскравим спогадом. Казка про Снігову Королеву досі викликає в мене якийсь особливий сентимент.

О. О.: І як далі розвивалося Ваше зацікавлення акторською сферою діяльності?

Н. К.: Якось так сталося, що я тоді, у чотирнадцять років, чомусь захопилася Володимиром Висоцьким. Я переслухала всі його пісні і концертні платівки, де він розповідав зокрема і про театр. І мене це так захопило, що я почала справді цікавитися театром. Звичайно, першим театром, про

Сцена з вистави “Колобок” Є. Патрік. Режисер – Д. Іванова. Львівський академічний театр естрадних мініатюр “І люди, і ляльки”. 2012 р. Н. Крат – Колобок.

Сцена з вистави “Божественна комедія”.
Режисер – О. Кравчук. Львівський академічний театр
естрадних мініатюр “І люди, і ляльки”. 2016 р.
Надія Крат – Вона.

який я дізналася, був Театр на Таганці, де працював Висоцький. Але мені цікаво стало довідатися більше. Я почала слухати передачі, інтерв'ю з акторами цього ж театру. Я зрозуміла: якщо в житті варто чимось серйозно займатися – то це тільки театр і може бути. Ну але оскільки містечко... Червоноград... дівчинка не наділена особливими даними. На той момент... якщо говорити відверто, я була дуже закомплексована, і навіть вважала себе гидким каченям. Коли батькам озвучила ідею присвятити себе театру, то багато чого вислухала на свою адресу. Але це не змінило моєї думки; це дало мені можливість реально подивитися на речі та зрозуміти, що, напевно, мій шлях буде непростим.

О. О.: Як відомо, Ви здобували зовсім не акторську освіту?

Н. К.: *(Усміхається)* У мене нема професійної освіти, ані акторської, ані лялькарської. Я не справжня акторка. Закінчила Львівський національний університет імени Івана Франка, філологічний факультет. Те, що обираю театр не як професію, а як спосіб життя – я це зрозуміла в десятому класі.

Але змушена була вступити на філологічний факультет, так мене готували, бабуся була педагогом. Батьки дуже тишилися, вони думали, що це щось майже нереальне. Але, я вже мала потаємну думку, що все одно знайду якийсь гурток, нехай аматорський; так

воно й сталося. І першим театром, таким справжнім, де я почала здобувати знання, якийсь елементарний досвід, став театр-студія “Під мостом”, який у Палаці культури імени Гната Хоткевича, й очолював його Валерій Васильович Москаленко. І фактично там я вперше відчула, що воно таке – отой “театр”, вперше нюхнула той запах, вперше відчула себе артисткою. Ми там ставили різні вистави, всілякі жартівливі сценки, концертні програми. Вже коли я була на третьому курсі, то лише тоді з’явилося театральне відділення. Звичайно, одразу ж зрозуміла, що буду туди вступати, але не мала навіть поняття, як це все відбувається, що для цього потрібно, скажімо так, я не підготувалася як слід, і провалилася. Потім намагалася вступити ще раз, вдруге готувалася ретельніше, але тоді виникли обставити... непереборного характеру, і я знову не вступила на театральне відділення, довелося закінчити філологію. Потім десь від друзів дізналася, що є такий театр – “І люди, і ляльки”, де беруть людей без спеціальної освіти, тому що всі необхідні знання здобуваються просто в театрі.

О. О.: Окрім акторської майстерности, Театр “І люди, і ляльки” дав Вам можливість випробувати себе у ролі режисера. Як Ви оцінюєте цей свій досвід?

Н. К.: Це випадковість. “Пустотливе жабеня” – скоріше просто самостійна робота. На той момент

Сцена з вистави "Ось та Ась" за С. Васильченком.
Режисер – О. Кравчук. Львівський академічний театр
естрадных мініатюр "І люди, і ляльки". 2016 р.
Н. Крат – Ась.

Сцена з вистави "Гамлет" В. Шекспіра.
Режисер – О. Кравчук. Львівський академічний театр
естрадных мініатюр "І люди, і ляльки". 2017 р.
Надія Крат – Гамлет.
Світлини Романа Гериновича.

виникла така потреба, у нас загальмував дитячий репертуар, тому що ми зосередилися на дорослому, потрібно було розвивати трішки вечірню сцену. Я зрозуміла: потрібна якусь дитяча вистава. Я скоренько запропонувала, режисер погодився, і художниця теж. Ми все швиденько зробили, але це так... Я не вважаю це режисерською роботою, це радше самостійна наша (акторська) "замальовка". А вистава "Ось та Ась" – це взагалі окрема історія. Був такий момент, коли я і декілька моїх колег-актрис відійшли від театру на деякий час. І це ми також задумали як самостійну роботу. Але коли повернулися до театру, і застали нового режисера, то запропонувала йому це – як наша авторське напрацювання. І він дав нам добро і допоміг зреалізувати. Ні, я не вважаю, що оволоділа "режисерським мистецтвом". Так не можна говорити. Режисура – зовсім інша стихія. Чесно кажучи, не розумію, чому люди прагнуть іти в режисуру. Це настільки складна професія!

О. О.: Тобто всі Ваші вдосконалення з'явилися, тому, що фактично чогось і когось бракувало в театрі?

Н. К.: Фактично так. У перші роки, як я прийшла у цей театр, то він працював як театр-студія, відповідно, я не одна така, більшість людей, не мали взагалі ніякої вищої освіти, ні акторської, ні лялькової... У нас була художниця Олена Городецька, донька режи-

Сцена з вистави “Пустостан” М. Пиєсьлюги. Режисер – Олексій Кравчук, художник – Оксана Россол, Олександр Сергієнко. Львівський академічний театр естрадних мініатюр “І люди, і ляльки”. 2019 р. Світлини Романа Гериневича.

сера Олега Максимовича Новохацького, вона якось дуже гарно володіла лялькою, і ми от в неї вчилися. Звичайно виникає потім потреба далі розвиватися, і багато хто робить це самотужки. Хтось вступає в якісь навчальні заклади, чимало людей здобувають таки освіту. Але проблема залишається. От у нас зараз знову такий момент у трупі, коли немає актора з професійною освітою лялькаря, є декілька людей які мають освіту драматичного актора. Отака біда, завжди чомусь.

О. О.: Ви займалися перекладом п’єс для вистав “Пустостан”, “Музична крамничка”, “Тото відважний”. Перекладацька діяльність у театрі пов’язана з Вашою освітою?

Н. К.: Не з освітою, а з виробничою необхідністю. У нас просто не було завліта на той момент у театрі. Тому й це робилося самотужки. Не тому, що я мала до того якийсь хист.

О. О.: У січні 2006-го театр “І люди, і ляльки” зазнав пожежі. Вогонь знищив костюми, обладнання, сцену, декорації, загинули ляльки, пошкоджено крісла глядачів, меблі та підлогу. Як вплинула пожежа на колектив? Чи загартувала вона Вас?

Н. К.: Це був складний момент для всіх, але насамперед для самого Олега Максимовича Новохацького. Це театр, який він створив з нуля... І коли він зайшов у ці стіни і побачив, що згоріло все, як кажуть, “дотла”, навіть стіни фактично згоріли... Я пам’ятаю, як він тихесенько сповзав по стіні і казав: “Ребята, это конец!”... а Олена, донька, до нього підходила, брала його за шкірку і казала: “Держаться!” І потім ми самі для себе зрозуміли, що це момент якогось морального вибору: ми або розбігаємося, або залишаємося – свідомі того, що треба починати все з нуля. Ми всі залишилися, ніхто не пішов тоді з театру. Це був момент дійсно такого згуртування. Ми всі згуртувалися, у нас була мета, ми хотіли зберегти театр. Так якось і вижили. Ми приходили сюди розбирати це згарище, ми збирали усе самі, своїми руками це сміття після пожежі. Потім довгий період відновлення. Декілька вистав

вдалося відновити з тих уламків, з тих решток. Ми всі приходили до Новохацького додому, там разом усі працювали, щось клеїли, ліпили, докупи збирали. Біда загартувала.

О. О.: У Вас невеличкий колектив, проте навіть цей фактор не може вплинути на появу непорозумінь. Як ви вирішуєте конфліктні моменти у колективі?

Н. К.: Усе в робочому режимі. У кожного різне сприйняття, а це можна використати як конструктивну розмову. Хтось, можливо, побачив так, а хтось інакше. Ми ж це можемо обговорювати, і тоді вже щось народжується. Це все відбувається в момент обговорення п'єси. На щастя, Олексій Кравчук такий режисер... дуже радо відгукується на якісь акторські пропозиції й це одразу можна спробувати, якщо добре, то ми це залишаємо (приймаємо).

О. О.: Як ви урізноманітнюєте репертуар? Де знаходите сучасні п'єси?

Н. К.: Ми слідкуємо за конкурсом молодих драматургів. В одному з них брав участь наш режисер, Олексій Кравчук, запрошений як член журі. Зараз НСТДУ проводила конкурс, і вони надіслали нам п'єси молодих авторів. Але ці тексти, по-моєму, були більше зорієнтовані на драматичний театр. Знову ж таки, не так багато авторів, які цілеспрямовано пишуть для театру ляльок, і в цьому складність. Адже це має бути особлива п'єса, її повинна писати людина, у якої було б розуміння, що таке театр ляльок. Мені близька драматургія для дітей старших чотирьох років. Тобто тоді, коли з дитиною можна говорити на якісь серйозні теми, коли дитина здатна ставити свої запитання. Хоча я розумію, що і для малесеньких теж потрібні хороші казки.

О. О.: Чи будь-які теми можна підіймати у лялькових виставах? Чи існують певні обмеження?

Н. К.: Та будь-які... У тому і вся краса, що немає обмежень у темах, бери що завгодно. Якщо приглянутися, які взагалі беруть теми в різних світових театрах ляльок, то насправді немає обмежень. Про що завгодно. Всі соціальні проблеми, війна, голокост. Ми зробили виставу в ляльках "Діти Ноя" (Прем'єра – 2020 р.; Режисер – М. Урицький; Художник – Є. Дуля). Мені здається, що ті режисери, які працюють у театрі ляльок, дійсно якісь безумці, бо вони взагалі не бояться пірнати в будь-яку тему. Де тільки фантазія береться?

О. О.: У Вас доволі камерний театр, лише 40 місць у залі, дистанція з глядачем мінімальна. Чи не було у Вашому досвіді ситуації, коли хтось із глядачів перешкоджав дійству? Наприклад, "Ось та Ась" наполовину російськомовна вистава, чи не вважаєте Ви це ризикованим для львівської публіки і чи не було Вам складно розмовляти всю виставу чужою мовою?

Сцена з вистави "Діти Ноя" Е-Е. Шмітта. Режисер – М. Урицький. Львівський академічний театр естрадних мініатюр "І люди, і ляльки". 2020 р. Н. Крат у ролі Жозефа.

Н. К.: Ну це ж не я розмовляю, а персонаж. І цей персонаж виписаний автором Степаном Васильченком, ми ж робили інсценівку за його твором. І проблеми я у цьому не бачила, адже власне ми про це історію і показували, і я була впевнена, що глядачі це правильно зрозуміють, чому цей персонаж розмовляє тою мовою. А чи складно? Ні, в мене одна з моїх бабусь росіянка за походженням. Глядачі можуть сприймати негативно не через мову, а через самого персонажа. Якщо це переконливо, на їхню думку, то воно може викликати іноді незвичну оцінку. Тобто в чому це проявляється? Пам'ятаю, була вистава, де ми з партнеркою Людмилою Зборовською вже зіграли, вклонилися і відповідно виходимо через зал. І коли ми виходили, один зі глядачів, який перед тим аплодував, раптом ставить мені підніжку. Я спочатку хотіла образитися, бо це не по-людськи, що ж я йому такого зробила? А потім зрозуміла, що це власне таку реакцію у нього викликав мій персонаж.

О. О.: У Вашому виконанні Москаль Ась із вистави "Ось та Ась" "звучить" як персонаж із радянського мультфільму, а Гамлет озвучений доволі мужньо, низький тембр, легка хрипкість. Як добираєте звучання для кожного з них?

Н. К.: Це приходиться під час роботи. Часто лялька сама підказує характер і відповідно голосові характеристики. Я не мушу робити це так, як би

робила у драматичному театрі. Іноді, якщо робота художника вдала, то ти береш до рук ляльку і вже розумієш, що у неї за характер, як вона розмовлятиме, як буде поводитися.

О. О.: Чи не виникають певні бар'єри, коли Вам, жінці, доводиться створювати чоловічі образи?

Н. К.: Ні, немає бар'єрів. Театр ляльок дає акторові більше творчої свободи, а в драматичному театрі ми більше прив'язані до того, що називається "фактура", "амплуа", до того, що от я така, як є, і мене можуть взяти лише на такі і такі ролі. В театрі ляльок цих рамок, меж немає. Будь ласка, грай, це ж не я. Моє завдання тільки оживити. В "Гамлеті" взагалі не стояло цього питання, бо ми брали історію і завданням було її передати глядачеві. Гендерних питань не виникало.

О. О.: Як відбувається процес Вашого пристосування до ролі?

Н. К.: Та в нас з драматичними акторами процес подібний. Спочатку у драматичному театрі йде застільний період, читання, ми з режисером говоримо, розбираємо тему, ідею – це все також присутнє і в театрі ляльок. А потім вже з'являється момент, коли виходимо на сцену, вже готова матеріальна частина, беремо до рук ляльки, і тоді вже починається той пошук, коли треба придивитися до ляльки, послухати її, що вона хоче і як. Я вже говорила, що часто лялька все сама диктує, але це не завжди так. Іноді не одразу виходить. Буває, береш ляльку до рук, і вона одразу тебе веде, не треба там нічого видумувати, там голос, ходу, ще щось. А буває не так, особливо, коли це новий тип ляльки, з яким ми ще не працювали раніше, і це вимагає від нас більше часу, щоб налагодити співіснування, щоб одне одного: "от я – і лялька".

О. О.: Чи були у Вашому досвіді такі випадки, що не хотілося вести ляльку? Як Ви боролися із цим відчуттям?

Н. К.: Щоб не хотілося вести ляльку... Та було... Коли я тільки прийшла до театру й одразу потрапила у казочку (мені дали головну роль!), і я тоді тільки-тільки починала, не знала, що таке лялька, як її в руках тримати. Тоді ще жива була художниця Олена Городецька. І мені щось так усе складно здалося: ця лялька всю виставу існує на сцені. І ця дівчинка постійно здавалася мені якоюсь незграбною. І я весь час казала: "Олено, мені здається, що в неї щось тут ноги задовгі!" А вона мені: "Ноги довгі? Давай сюди!" Наступного дня приходжу, а вона дає мені ляльку з реально підрізаними ногами, тобто вкороченими удвічі. Я починаю пристосовуватися до цієї "коротунки", і враз виявляється, що – руки задовгі. Й от після декількох таких моментів непорозуміння я здогадалась, що проблема не в ляльці, а просто треба вчитися її опанувати... і тоді я змінила тактику. Я

підходила до Олени і казала: "Олено, можете мені допомогти? Я от не знаю, як тут правильно..." І вона показувала різні рухи: що лялька може, як вона може.

О. О.: З якою лялькою Вам було найлегше, чи Ви одразу знайшли до неї підхід?

Н. К.: Коли я починала тільки, мене ввели як актрису у виставу "Чарівна ніч". Там був персонаж – маленький чортик Архипко, який загубився... І щось мені він відразу настільки полюбився, якимось одразу відчула, що ми з ним споріднені в чомусь. Настільки я його любила, що навіть просила дозволу брати додому, щоб більше опанувати ляльку. І коли сталася пожежа в театрі у нас, там майже ж усе згоріло, лише декілька ляльок врятувалося, і з ними – мій Архипко. Коли я побачила, що він живий, – я ж реально сприймала його не як ляльку, то одразу подумалося: "Боже, він живий! Мій Архипко живий!"

О. О.: А що, коли той чи інший матеріал, з яким працюєте, Вам не до душі?

Н. К.: Це я щось не таке кажу... але мені, певно, як непрофесійній актрисі можна казати: подобається – не подобається. Взагалі у театрі немає такого "подобається – не подобається". Є матеріал, і треба з ним знаходити точки дотику, шукати, де воно тебе зачіпає, чому не зачіпає. Багато п'єс, навіть дитячих, які йдуть у нашому репертуарі – це радянські твори, написані Бог знає коли, в 1950–60-х роках. І вони досі йдуть, глядач на них ходить. І власне, сьогодні одне із завдань театру, я вважаю, це щоб трішечки вже відійти від того совкового репертуару. Пропонувати навіть серед дитячого репертуару щось нове. Працюємо над тим. Це тривалий процес, за день не зміниться.

О. О.: Виникало у Вас відчуття, наче лялька – жива істота? Це притаманно всім лялькарям?

Н. К.: Здебільшого не всім. Ви розумієте, є такий момент, який важко пояснити, кажуть, лялькарями не стають – ними народжуються. Можливо, з цим і можна погодитися, бо якщо людина в дитинстві бавилася ляльками, любила гру, тоді людина виростає, але в ляльці залишається ця енергія, це ж якимось зчитується. Так само і в театрі: є актор, який приходить і з повагою ставиться до ляльки. Щоб уникнути містифікації... я розумію, що це предмет доти, доки я не візьму його в руки, поки він не опиниться на сцені. Але вже після того, як лялька зіграла певну кількість вистав, вона заряджена цією енергією, вже ж не можна сприймати її як простий предмет "поклав – витягнув, поклав – витягнув". Є, власне, такі актори, особливо ті, що приходять з драматичного театру до нас (ну є таке, трапляється в людини, не потрапила "туди", тоді йде "сюди"), і вони не мають того відчуття. А цього відчуття насправді не навчиш, мені здається. Я не знаю, чи цього спеціально навчають на лялькарських

факультетах, я не думаю, що їм кажуть: “Ставтесь до ляльки як до живої істоти!” – ні, там такого, мабуть, ніколи не говорять. Це все дуже індивідуально. Є актори, які дійсно дуже шанобливо до ляльки ставляться, а є ті, що не докінця це собі відкрили, можливо, не допомогли їм відкрити цього.

О. О.: Коли є відчуття поваги до ляльки, то працюється легше?

Н. К.: Так, звісно. Легше навіть пережити певні моменти. Є ж такі вистави, які – так скажемо – не подобаються з різних причин. Наприклад, я можу вважати, що вона морально застаріла, а ще створена за якоюсь радянською п’есою, але її треба грати, і цей момент роздратування іноді дуже сильний буває (тому що я, як актриса, постійно ставлю собі питання: “Навіщо я це роблю, Боже?”). Але, коли тримаю таку ляльку, то розумію: лялька ж не винна, що вона живе в цій виставі. Тому таке усвідомлення дає мені можливість пережити невдоволення.

О. О.: Чим відрізняється робота актора лялькового і драматичного театрів?

Н. К.: Відрізняється насамперед тим, що коли ти працюєш із лялькою, ти не зациклений на собі. Ти мусиш повністю всю увагу концентрувати на цій ляльці, але при тому тримати цей внутрішній зміст. Мені насправді здається, що у театрі ляльок складніша і цікавіша робота, вона потребує більшого об’єму уваги. Тому що ти і внутрішньо тримаєш той зміст, і водночас мусиш контролювати кожен рух ляльки, давати їй життя, щоб вона була переконливою.

О. О.: Як, на Вашу думку, зароджується бажання стати лялькарем?

Н. К.: Я не бачила людей, які хочуть вступати на лялькарське. Іншими словами, я знаю, що студенти-лялькарі є і зараз в нас навчаються, але чомусь такий стереотип склався, нібито переважно туди йдуть лише ті, хто не вступив деінде. Хотілося б, щоб це був свідомий вибір. Це те, про що я казала, що воно або є в людини, або його немає. Лялькарями справді мають народжуватися. Або це передається з кров’ю, від батька і матері, які самі цим займалися та передали цю свою любов дитині, або це в самій дитині таїться десь. Я не знаю, це десь певно дуже рано зароджується. Є ж діти, які здатні самі себе забавити, коли вони можуть оживляти предмети, самі створювати якусь казочку, а є діти, які не можуть цього робити, які потребують, аби їх хтось розважив. От і все. Дуже просто.

О. О.: В одній зі своїх статей про сучасне українське кіномистецтво Олег Вергеліс згадував Ваше ім’я. Тема стосувалася пошуку нових облич для українського кіно. Чи немає у Вас бажання податися у кіноіндустрію?

Н. К.: Знову ж таки, тут я підтверджу свої слова, що я не справжня актриса. У мене нема амбіцій щодо кінематографу і не було ніколи. Мені здається, що це два різні світи: театр ляльок і кінематограф. Мені цікавіший театр ляльок, а кінематограф потребує іншого способу існування. Тому драматичним акторам у цьому плані, напевне, легше. Я так думаю, тому що багато моїх колег мають якісь амбіції, якісь мрії потрапити на великі екрани. Ну, був звичайно, досвід, коли бігали там на якісь зйомки, знімалися у масовках – і це було за щастя. Але витратити на це час або займатися професійно – такої думки не було. За це беруться люди, які роблять це професійно, які знають, як воно робиться, які того хочуть.

О. О.: Яка у Вас є акторська мрія?

Н. К.: А от така мрія: зіграти виставу, де присутня лялька, але відсутній взагалі текст, де лялька діятиме, і буде вона настільки переконливою, що я їй тільки допомагатиму, – оживлятиму її, і текст там не буде потрібен. Отаку якусь роль. Для мене це найвищий пілотаж.

Надія Крат з улюбленою лялькою.